

Výjezdní workshop z obchodního práva

OZ a ZOK – stále jako nové

8. – 10. dubna 2016

**K ochraně podnikatele před podnikatelem v závazkových vztazích
dle občanského zákoníku: úvodní poznámky**

Josef Kříž

Absolvent PF UK

Resumé

Tato práce se zabývá otázkou ochrany podnikatele v obchodních závazkových vztazích, tedy před jinými podnikateli. V rámci své práce se snažím instituty sloužící k této ochraně dělit podle hlediska, zda pracují s pojmem slabší strana, a poskytují tedy určitou statusovou ochranu, či zda chrání podnikatele před konkrétním jednáním jiného podnikatele (tj. například před bezprávní výhružkou či lichvou). V rámci popisu institutů sloužící této ochraně se přitom zvláště věnuji výkladu ustanovení § 433 občanského zákoníku, které je považováno za obecnou klauzuli ochrany slabší strany, a to právě ve vztahu k aplikaci daného institutu na vztahy mezi podnikateli. Pátá kapitola této práce je poté věnována samotnému pojmu slabší strana, respektive otázce, v jakých případech lze podnikatele považovat za slabší stranu. Vzhledem k tomu, že většina institutů sloužících k uvedené ochraně podnikatele používá velmi vágní pojmy, je závěrečná část této práce věnována otázce vhodnosti užívání takto obecných pojmů pro regulaci vztahů mezi podnikateli.

1. Úvod a cíl práce

V rámci této práce se zabývám otázkou, jakým způsobem je upravena ochrana podnikatele v obchodních závazkových vztazích (tedy před jinými podnikateli) v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník („**občanský zákoník**“). Tato práce se tak zabývá určitými instituty civilního práva, které chrání podnikatele v postavení slabší strany. Nezkoumám tedy obecnou ochranu slabší strany v občanském zákoníku (tj. včetně ochrany spotřebitele) ani se nevěnuji otázce ochrany podnikatele podle zvláštních právních předpisů (jakým je například zákon č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle při prodeji zemědělských a potravinářských produktů a jejím zneužití, ve znění pozdějších předpisů).

Cílem práce je především popsat základní instituty sloužící k této ochraně a předeštit základní výkladové problémy vztahující se k některým z těchto institutů. Dále se v této práci zamýšlím nad tím, za jakých podmínek bude podnikatele třeba považovat za slabší stranu ve smyslu některých ustanovení občanského zákoníku sloužících k této ochraně, přičemž závěr je věnován kritickému zamýšlení nad vhodností jednotlivých úprav.

2. Obecně k systému ochrany podnikatele jako slabší strany v občanském zákoníku

Třebaže občanský zákoník (a tedy celé soukromé právo) je postaven na zásadě autonomie vůle¹, neplatí tato zásada absolutně, a to ani ve vztahu mezi podnikateli. Jak rozeberu níže v této práci, občanský zákoník v rámci několika svých institutů omezuje volnost podnikatelů ve vzájemných vztazích v zájmu ochrany jedné z nich. Již z ustanovení § 3 odst. 2 písm. c) občanského zákoníku je totiž zřejmé, že občanský zákoník jako jednu z hlavních zásad soukromého práva stanoví také ochranu osob v nerovném postavení vůči jiným osobám.

Instituty sloužící k ochraně podnikatele v obchodních vztazích lze přitom podle mého názoru dělit následujícím způsobem:

- a) statusové - instituty chránící podnikatele v postavení slabší strany;
- b) konkrétní - instituty chránící podnikatele před konkrétním jednáním protistrany.

---

¹ Viz např. důvodová zpráva k občanskému zákoníku: „*Návrh vychází z ideje, že funkční určení soukromého práva je sloužit člověku jako prostředek k prosazování jeho svobody. Účel občanského kodexu je umožnit i garantovat svobodné utváření soukromého života, a ponechat tedy co nejširší prostor svobodné iniciativě jednotlivce. Proto také osnova klade zásadní důraz na hledisko autonomie vůle.*“

Zatímco první skupina chrání určité podnikatele bez ohledu na skutkové okolnosti konkrétního právního jednání, druhá skupina chrání podnikatele právě před určitým jednáním jiného podnikatele, které ovlivnilo nebo mohlo ovlivnit svobodu vůle daného podnikatele při daném právním jednání. První skupina institutů je tak určena pouze podnikatelům, které lze vůči jiným podnikatelům považovat za slabší stranu, druhou skupinu mohou využít všichni podnikatelé (tedy i ti, které by jinak bylo možno považovat za silnější stranu). Třebaže tedy druhá skupina institutů nepoužívá pojem slabší strany, jistě lze dané instituty zařadit do systému ochrany podnikatele jako slabší strany, neboť tyto instituty chrání podnikatele, jejichž svobodná vůle byla při konkrétním právním jednání využita či omezena (je tedy možno je označit za slabší stranu v širším slova smyslu).

3. Statusová ochrana podnikatele jako slabší strany

3.1. Obecná ochrana slabší strany

Obecná ochrana slabší smluvní strany je upravena v § 433 občanského zákoníku, přičemž zákaz stanovený tímto ustanovením je podmíněn čtyřmi skutečnostmi:

- a) podnikatel jedná vůči osobě v postavení slabší strany,
- b) podnikatel zneužije svou kvalitu odborníka nebo své hospodářské postavení,
- c) v důsledku tohoto zneužití bude vytvořena závislost slabší strany, a
- d) v důsledku tohoto zneužití bude vytvořena zřejmá a nedůvodná nerovnováha ve vzájemných právech a povinnostech stran.

Z uvedeného je tedy zřejmé, že toto ustanovení zakazuje určité jednání podnikatele vůči jinému podnikateli v postavení slabší strany. Třebaže jej řadím mezi statusové instituty ochrany podnikatele, jedná se spíše o institut na pomezí mezi statusovou a konkrétní ochranou podnikatele, neboť zákaz stanovený tímto ustanovením je podmíněn vedle statusu jednoho z podnikatelů (tj. postavení slabší strany) konkrétním jednáním podnikatele při právním jednání.

Touto podmínkou je přitom zneužití kvality odborníka nebo hospodářského postavení na straně podnikatele. Ve vztahu k významu pojmu „zneužít“ by se dalo odkázat na bohatou judikaturu Nejvyššího soudu k výkladu pojmu zneužití práva (výkonu práva v rozporu

s dobrými mravy)², podle které se za zneužití práva pokládá takové jednání, které směřuje primárně k poškození jiné osoby, nikoliv vlastnímu užítku³. Od zneužití práva je tak nutné odlišit pouhé využití práva, tedy jednání, které směřuje k vlastnímu prospěchu, třebaže může druhé osobě způsobit určitou újmu. V této souvislosti je však třeba si uvědomit, že takový výklad by aplikaci tohoto zákazu (a tedy ochranu slabší strany) podstatně zúžil. Pro jeho aplikaci by totiž nestačilo, aby bylo prokázáno splnění všech uvedených podmínek, ale musela by k tomu přistoupit ještě další, a to právě skutečnost, že dané jednání podnikatele bylo motivováno nikoliv prospěchem na straně podnikatele, ale především vznikem újmy na straně slabší strany. Stranou tohoto zákazu by tak zůstala jednání motivována čistě prospěchem na straně podnikatele. Jak toto ustanovení v této části vyložit? Byl úmysl zákonodárce rozsah ochrany slabší strany takto zúžit? Mohl být! Zcela jistě totiž nelze upřít zákonodárci možnost omezit ochranu slabší strany na jednání podnikatele, které je vedeno úmyslem škodit. Samotný text důvodové zprávy k rozsahu ochrany slabší strany však nic nevyovídá. Je tedy nutné vyložit dané ustanovení v celkovém kontextu ochrany slabší strany v občanském zákoníku. Jako vodítko tedy může sloužit výše uvedená zásada stanovená v § 3 odst. 2 písm. c) občanského zákoníku. Ta je přitom stanovena velmi široce, když ukládá ochranu osob v závislém postavení před jakoukoliv nedůvodnou újmu, tj. nehledě na motivy protistrany. Stejně tak je nutné vzít do úvahy povahu tohoto ustanovení, která má být generální maximou ochrany slabší strany dále rozvedenou v dalších částech občanského zákoníku. V této souvislosti je třeba podotknout, že žádná z úprav, které lze pokládat za konkrétní zákonné projevy uvedeného obecného zákazu v občanském zákoníku (viz zejména § 1793 až § 1801 a § 1810 až § 1867 občanského zákoníku) nepodmiňují jejich aplikaci motivy na straně podnikatele⁴. S ohledem na výše uvedené mám tedy za to, že je třeba tuto podmínku vykládat více široce (tedy spíše ve smyslu „využít“), tj. aplikovat daný zákaz i na jednání podnikatele vedené úmyslem vlastního prospěchu.

---

² Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 8. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2305/2013: „Jestliže však jednající sice koná v mezích svého práva, ale prostřednictvím realizace chování jinak právem dovoleného sleduje poškození druhého účastníka právního vztahu, jedná se sice o výkon práva, ale o výkon práva závadný, kdy jednání a jeho výsledek se snad zcela shodují s výsledkem, který mělo právo na zřeteli, ale kdy jednání bylo učiněno nikoliv za účelem dosažení výsledků, k jejichž docílení byla jednajícímu propůjčena ochrana, nýbrž aby bylo dosaženo výsledků jiných, které jsou jinak považovány za nevitány vedlejší následek tohoto jednání. Takový výkon práva, i když je se zákonem formálně v souladu, je ve skutečnosti výkonem práva jen zdánlivým; účelem zde není vykonat právo, ale poškodit jiného, neboť jednající v rozporu s ustálenými dobrými mravy je přímo veden úmyslem způsobit jinému účastníku újmu, zatímco dosažení vlastního smyslu a účelu sledovaného právní normou zůstává pro něho vedlejší a je z hlediska jednajícího bez významu.“

³ Srov. Havel, B. in Melzer, F., Těgl, P. a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654. Praha: Leges. 2014, s. 35.

⁴ A to s výjimkou lichvy podle ustanovení § 1796 občanského zákoníku, podle kterého je neplatnost smlouvy také podmíněna zneužitím něčí tísň, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti. V tomto ustanovení se tedy vyskytuje stejný výkladový problém jako v § 433 občanského zákoníku.

Ve vztahu k pojmům „kvalita odborníka“ a „hospodářské postavení“ mám za to, že pod tyto pojmy lze zařadit téměř cokoliv, co pro daného podnikatele představuje určitou statusovou (tj. především dlouhodobější) kvalitu. Tento zákaz tak podle mého názoru nedopadá na využití skutečností, které nevyplývají z postavení podnikatele. Lze si tak například představit situace, kdy podnikatel využije svou znalost veřejně nedostupné informace. Pokud tato znalost nevyplývá z jeho kvalit odborníka nebo hospodářského postavení (půjde tedy o znalost získanou náhodně), neměla by podle mého názoru být splněna podmínka pro aplikaci zákazu dle § 433 občanského zákoníku.

Třetí podmínka aplikace zákazu podle tohoto ustanovení je určena jako vytváření nebo využití závislosti slabší strany. Slabší strana se tak buď musí dostat do závislého postavení vůči podnikateli, dané jednání má pomoci k vytvoření závislého postavení (jelikož § 433 občanského zákoníku hovoří o „vytváření“ nikoliv „vytvoření“, je třeba dovodit, že se vztahuje i na jednání spoluvytvářející závislé postavení) nebo již existující závislost musí podnikatel využít. Aby bylo možné v konkrétních případech určit, zda došlo k vytváření, vytvoření nebo využití závislosti slabší strany, je přitom klíčové vyložit, co vlastně znamená „závislost“ slabší strany. Zde však stejně jako v případě pojmu „slabší strana“ (viz kapitola 5 této práce) narážíme na problém jeho vágnosti.

Podle mého názoru přitom platí, že samotná závislost by neměla být podmíněna nerovnováhou práva a povinností mezi stranami, neboť to je staveno zvlášť jako čtvrtá podmínka aplikace daného zákazu. Závislost tedy může vzniknout i v situacích, kdy práva a povinnosti obou stran jsou ve vzájemné rovnováze. Podle mého názoru tak půjde o situace, kdy se slabší strana dostane do takového postavení, že její majetkový stav či jednání bude moci být zcela zásadně ovlivněno jednáním daného podnikatele, a to jak právním tak protiprávním. Podnikatel, vůči kterému bude slabší strana v závislém postavení, tak bude moci svým jednáním zcela rozhodujícím způsobem určovat jednak zisk/ztrátu závislé strany, ale také podstatnou část jejího jednání. Mám tedy za to, že samotná závislost je tak určitým statickým jevem, tedy pouhou možností zásadně ovlivnit slabší stranu a nikoliv nutně realizací této možnosti. Naopak o závislosti nelze mluvit v takových situacích, kdy postavení slabší strany (tedy její majetek nebo budoucí jednání) nebude moci být zcela rozhodujícím způsobem ovlivněno jednáním daného podnikatele.

Jako příklad závislosti v podnikatelských vztazích lze podle mého názoru uvést takový stav, kdy jednání podnikatele (neplnění smluvních povinností, jednostranné ukončení závazku, ale i neudělení souhlasu s dalším zadlužením) může způsobit úpadek jiného podnikatele. O závislost však podle mého názoru nepůjde v situaci, kdy jediný (nebo téměř jediný) příjem konkrétního podnikatele spočívá v plnění jiného podnikatele, avšak tento podnikatel má objektivní reálnou možnost bez podstatnější újmy sjednat odběr svých služeb nebo zboží od jiného podnikatele.

Již z těchto dvou modelových příkladů je podle mého názoru evidentní, že posouzení existence závislosti bude vždy odvislé od konkrétních skutkových okolností. V závislosti na těchto okolnostech by pak z hlediska právního posouzení mělo být zkoumáno, do jaké míry je jednání jednoho podnikatele určující pro postavení jiného podnikatele, přičemž samozřejmě lze vymyslet mnoho příkladů, které budou evidentně hraniční⁵.

Jako čtvrtou kumulativní podmínku stanoví § 433 občanského zákoníku skutečnost, že došlo k vytvoření zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran. Z této podmínky podle mého názoru zcela zřejmě vyplývá, že dané ustanovení dopadá pouze na právní jednání, neboť v důsledku tohoto jednání musí být vytvořena kvalifikovaná nerovnováha ve vzájemných právech a povinnostech (čehož lze dosáhnout právě pouze právním jednáním), přičemž jej lze aplikovat na jakákoliv právní jednání, tedy jak na smlouvy, tak na jednostranná právní jednání.

Stejně tak z uvedeného ustanovení jasně vyplývá, že pro jeho aplikaci není relevantní hodnota plnění (neboť ta z povahy věci nevytváří nerovnováhu v právech a povinnostech stran⁶). V ostatních ohledech je tato podmínka opět stanovena velmi vágně, neboť jak v případě „nerovnováhy“, tak její kvalifikace jako „zřejmé a nedůvodné“ se jedná o pojmy, které jsou vnímány velmi subjektivně. Stejně jako v případě závislosti tedy bude nutné zkoumat splnění této podmínky na konkrétních okolnostech.

---

⁵ Představme si například situaci, kdy jeden podnikatel sice nemůže způsobit úpadek jiného podnikatele, ale může způsobit pokles jeho tržeb o 90 %? Je v takovém případě daná závislost? A co v případě 80 %, 70 %, 60 %? Kde lze stanovit tuto hranici? Za sporné případy lze také označit případy zcela běžné v úvěrové praxi, kdy úvěrovaný podnikatel bývá značně omezen na základě vedlejších ujednání v úvěrových (a případně také zajišťovacích) smlouvách.

⁶ Srov. s § 1793 nebo § 1796 občanského zákoníku, kdy pro tyto případy používá občanský zákoník pojem hrubý nepoměr ve vzájemném plnění.

Ve vztahu k nerovnováze mezi právy a povinnostmi stran lze podle mého názoru obecně konstatovat, že nestává v každém případě, kdy práva nebo povinnosti jedné strany neodpovídají právům a povinnostem druhé strany. Z daného ustanovení vyplývá, že je třeba posuzovat daná práva a povinnosti komplexně, tj. nikoliv zkoumat zda konkrétní právo nebo povinnost jedné strany odpovídá konkrétnímu právu nebo povinnosti druhé strany. Půjde tedy o celkové postavení daných stran závazku, které bude třeba vzájemně porovnat, nikoliv jednotlivá práva či povinnosti. Z tohoto pohledu je přitom podle mého názoru relevantní zkoumat zejména: (i) možnost každé ze stran jednostranně ukončit závazek, (ii) možnost každé ze stran jednostranně změnit obsah závazku, (iii) rozsah vedlejších (tj. nikoliv definujících samotný typ závazku) povinností, (iv) rozsah ochrany stran před neplněním druhé strany (tj. zajištění a utvrzení jednotlivých povinností stran, možnost zápočtu, délka promlčecí doby, apod). Pokud v některé nebo více z těchto oblastí bude postavení jedné strany výhodnější, je možné podle mého názoru uzavřít, že v daném případě jde o nerovnováhu v postavení stran. Přitom však podle mého názoru je třeba přihlížet pouze k platným ujednáním. Domnívám se tedy, že není možné při tomto posuzování zkoumat ujednání, která jsou neplatná (ať již absolutně nebo relativně) z jiných důvodů. V tomto případě by totiž měla mít přednost zvláštní úprava stanovující zákaz způsobující takovou neplatnost.

Samotná nerovnováha však ještě nezpůsobuje splnění všech aspektů této podmínky, neboť tato nerovnováha musí být jednak zřejmá a jednak nedůvodná. Ve vztahu ke zřejmosti přitom podle mého názoru platí, že zřejmost v daném případě nevyjadřuje intenzitu nerovnováhy, ale spíše její nespornost. Půjde tedy o takovou nerovnováhu, kterou je možno zjistit bez důkladné analýzy postavení obou stran. Nedůvodnost této nerovnováhy poté podle mého názoru vyjadřuje absenci důvodu pro takovou nerovnováhu, přičemž samozřejmě platí, že tento důvod nesmí spočívat v okolnostech podmiňujících aplikaci tohoto ustanovení (slabší postavení jedné ze stran či její závislost). Tímto „spravedlivým“ důvodem tak může být podle mého názoru například vyšší riziko na jedné straně (tj. například takové závazky, kdy jedna strana plní ihned po uzavření smlouvy a druhá opakovaně či s pozdější splatností) nebo vzájemný nepoměr plnění (tj. případ, kdy jedna ze stran poskytne plnění pod tržní cenou, ovšem za přísnějších smluvních podmínek).

Ačkoliv se tedy může zdát, že mezi podnikateli se zákaz stanovený tímto ustanovení uplatní ve všech případech, kdy podnikatel využije svého postavení k újmě jiného (slabšího) podnikatele, z uvedeného je zřejmé, že aplikace daného ustanovení bude vždy poměrně komplikovaná. Tato komplikovanost je přitom dána jak tím, že jeho aplikovatelnost je podmíněna několika skutečnostmi, které jsou stanoveny pomocí obecných (a tedy vágních) právních pojmů, jejichž naplnění v konkrétních vztazích mezi podnikateli bude velmi sporné, tak i tím, že mezi těmito podmínkami musí být dána příčinná souvislost - podmínky ad c) a d) musí být důsledkem podmínky ad b), což z hlediska možného dokazování zcela jistě nebude bez obtíží.

Jako důsledek porušení tohoto zákazu se nabízí především neplatnost daného právního jednání. Vzhledem k tomu, že podmínkou aplikace takového zákazu je závislost slabší strany, je však otázkou, zda by neexistence závazků dané slabší straně skutečně pomohla (vždyť je na těchto závazcích s daným podnikatelem závislá). Je proto třeba dané ustanovení vždy aplikovat s citem tak, aby byl naplněn jeho účel, přičemž do úvahy přichází vedle neplatnosti celého právního jednání jak částečná neplatnost, tak povinnost náhrady škody.

3.2. Adhézní smlouvy

Mezi statusové instituty ochrany podnikatele v postavení slabší strany lze zcela jistě zařadit úpravu adhezních smluv podle viz § 1798 až § 1800 občanského zákoníku, třebaže opět nejde o nejčistější podobu statusové ochrany, neboť je z určité části vázána nikoliv na samotný obsah závazku, ale na podobu jeho vzniku. Ve vztahu k této úpravě platí pro smlouvy uzavírané mezi podnikateli zvláštní režim stanovený § 1801 občanského zákoníku. Podle uvedeného ustanovení mohou podnikatelé ve vzájemných vztazích vyloučit aplikaci § 1799 a § 1800 občanského zákoníku nebo se od uvedených omezení odchýlit. Pokud však tak neučiní, aplikují se uvedená ustanovení i na závazkové vztahy mezi podnikateli.

Jedinou výjimkou ze zvláštního režimu podnikatelů je dle § 1801 ve spojení s § 1799 občanského zákoníku doložka uvedená mimo vlastní text smlouvy, navržená silnějším smluvní stranou, která hrubě odporuje obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku a s jejímž významem nebyla slabší strana seznámena, ani jí nemusel být znám. Takové doložky budou neplatné i mezi podnikateli. Opět se tak setkáváme v ochraně podnikatele

jako slabší strany s obecnými právními pojmy (zásada poctivého obchodního styku, obchodní zvyklosti, hrubě odporovat)⁷.

3.3. Dílčí zákazy stanovené na ochranu slabší smluvní strany

Za typické představitele statusové ochrany podnikatele jako slabší strany lze označit ta ustanovení, které ve vztahu k této osobě zakazují určitá ujednání. Podle § 630 odst. 2 občanského zákoníku tak nelze sjednat kratší nebo delší promlčecí lhůtu v neprospěch podnikatele v postavení slabší strany. Ustanovení § 2629 odst. 2 občanského zákoníku omezuje ujednání týkající se odpovědnosti za vady mezi zhotovitelem a objednatelem v postavení slabší strany. Jako nejdůležitější však vnímám v tomto směru ustanovení § 2898 občanského zákoníku, které nepřipouští vůči podnikateli jako slabší straně vyloučení ani omezení budoucí povinnosti k náhradě újmy vůči slabší straně.

4. Konkrétní ochrana podnikatele

4. 1. Právní jednání učiněné na základě bezprávné výhrůžky

Z hlediska obecné úpravy soukromoprávních vztahů, které chrání (mimo jiné) podnikatele před konkrétním jednáním jiného podnikatele, je především nutné zmínit institut tzv. bezprávné výhrůžky (*vis compulsiva*). Bezprávná výhrůžka je přitom podle nauky jednání jedné osoby vůči jinému, které v něm vzbuzuje důvodný stran újmy, a to za účelem ovlivnění právního jednání dané osoby. Tato hrozba (výhrůžka) přitom musí být bezprávná, tj. musí být vyhrožováno protiprávním jednáním⁸. Jestliže bylo tedy v daném případě jednání podnikatele ovlivněno bezprávnou výhrůžkou, je možné takovou ovlivněnou osobu považovat za (v daném případě) slabší stranu, a to nehledě na to, zda by naplňovala znaky právního pojmu slabší strany. Existence bezprávné výhrůžky je přitom považována za vadu vůle při právním jednání, která může mít a následek jak neexistenci vážné vůle (viz § 552 občanského zákoníku), tak může být důvodem relativní neplatnosti podle § 587 odst. 1 občanského zákoníku, případně může vést k povinnosti náhrady újmy (viz zvláštní skutková podstata náhrady újmy podle § 587 odst. 2 občanského zákoníku).

---

⁷ K aplikaci institutu adhezních smluv na obchodní závazkové vztahy viz Bejček, J.: Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera in Bulletin advokacie 7-8/2015, s. 24, příp. Tichá, M.: Dodavatelské smlouvy a ochrana před tzv. adhezními smlouvami in Obchodněprávní revue 3/2015, s. 85.

⁸ Viz např. Melzer in Melzer, F., Těgl, P. a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654. Praha: Leges. 2014, str. 780 a násl.

Vztaženo na podnikatelské vztahy, jako bezprávní výhrůžku lze označit nejen případy, kdy bude použito fyzické násilí nebo jeho hrozba, ale i případy, kdy jednání podnikatele bude ovlivněno hrozbou protiprávního jednání druhého podnikatele. Tato hrozba (a důvodnost obavy z újmy) přitom může být opřena například o faktickou výhodu v dané situaci (tj. nehledě na postavení podnikatele)⁹. Stejně tak ale může být důsledkem (ať již dlouhodobého či momentálního) silnějšího postavení jednoho z podnikatelů (hrozba neplnění závazků vůči této straně, která se tak může dostat do úpadku).

4.2. Lichva a neúměrné zkrácení

Ustanovení § 1793 až § 1795 občanského zákoníku upravující neúměrného zkrácení a § 1796 občanského zákoníku upravující lichvu obsahují omezení smluvní volnosti, které lze zařadit mezi konkrétní prostředky ochrany slabší strany (třebaže ani jeden z institutů nepoužívá pojem „slabší strana“). Z hlediska předmětu této práce je však nutno podotknout, že jejich aplikace je pro vztahy mezi podnikateli vyloučena (viz § 1797 občanského zákoníku)¹⁰. V této souvislosti se přitom nabízí výklad, že neúměrně zkracující smlouvy a smlouvy naplňující znaky lichvy podle citovaných ustanovení budou i mezi podnikateli vždy neplatné, neboť takové smlouvy budou vždy v rozporu s dobrými mravy (podle § 580 občanského zákoníku) či zásadou poctivosti (§ 6 občanského zákoníku). Takový výklad je však třeba odmítnout, jelikož je v rozporu s přímým příkazem zákonodárce vyjádřeným v uvedeném ustanovení¹¹.

Platí však, že se skutečně podnikatel nemůže dovolat neplatnosti smlouvy, stal-li se obětí lichvy nebo neúměrného zkrácení? Ne tak docela, a to právě s ohledem na výše uvedené obecné instituty ochrany podnikatele jako slabší strany. Ty jsou ustanovením § 1797 občanského zákoníku nedotčeny. V každém případě však samotná skutečnost, že daná smlouva naplňuje znaky neúměrného zkrácení nebo lichvy, nebude dostačovat.

---

⁹ Jako příklad lze uvést skutkovou situaci, která byla předmětem rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2014, sp. zn. 23 Cdo 855/2013.

¹⁰ Je třeba však upřesnit, že toto vyloučení se vztahuje pouze na ta právní jednání uzavřená podnikatelem „při svém podnikání“, přičemž význam tohoto vymezení může být sporný (viz kapitola 5 této práce a zda vyložené varianty výkladu „v souvislosti s vlastním podnikáním“).

¹¹ Srov. Bejček, J.: Malí a střední podnikatelé jako slabší strana v hospodářském styku? In *Obchodněprávní revue* 11-12/2014, s. 316, přičemž Bejček v uvedeném článku ve vztahu k německé výkladové praxi obdobného institutu uvádí „V německé soudní praxi se údajně nehledí na zvláštní ustanovení o zvycích a praxi používaných v obchodních vztazích (B2B podle § 310 odst. 1 BGB), ale pokud se použije tzv. šedá nebo černá klauzule ve vztahu B2B, pokládá se za nepoctivou vůči zákazníkovi jako takovému (tedy ne pouze vůči spotřebiteli), i když zákazník jednal v rámci svého obchodu. Německé soudy tak *via facti* odmítají posuzovat případy odlišně v závislosti na tom, zda strana chráněná právní kontrolou je obchodník, nebo spotřebitel. Jednotná kontrola standardu ochrany slabšího tam má podporu i v akademických kruzích.“

Ve vztahu k § 433 občanského zákoníku však platí, že samotná existence nepoměru vzájemných plnění je tak z pohledu tohoto institutu irelevantní, a proto zpravidla nebude v podnikatelských vztazích dané ustanovení suplovat neaplikovatelnost institut lichvy a neúměrného zkrácení, resp. naplnění těchto znaků v konkrétních případech nebude jakkoliv indikovat porušení zákazu podle § 433 občanského zákoníku. Co naopak může mezi podnikateli plnit částečně funkci uvedených institutů, je výše popsáný institut bezprávné výhrušky. Zvláště v situacích, na které by se jinak aplikoval zákaz lichvy, je proto mezi podnikateli zkoumat, zda využití tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti na straně jednoho podnikatele nebylo doprovázeno výhruškou protiprávního jednání. Výše uvedené instituty však samozřejmě nejsou jedinými instrumenty, které mohou mezi podnikateli suplovat neaplikovatelnost lichvy a neúměrného zkrácení. Třebaže nelze dojít k závěru o zásadním rozporu s dobrými mravy či zásady poctivosti těchto smluv, v jednotlivých případech, které budou zakládat extrémní nepoměr mezi stranami, však rozpor s dobrými mravy bude možné aplikovat. Stejně tak lze v některých případech (zvláště u neúměrného zkrácení) uvažovat o popření takových závazků z důvodu neexistence kauzy (viz § 1791 odst. 1 občanského zákoníku).

5. Slabší strana

Především je nutné uvést, že samotný občanský zákoník žádnou zákonnou definici pojmu slabší strana použitého v § 433, 630 odst. 2, § 1798 až § 1800, § 2629 odst. 2 a § 2898 občanského zákoníku neobsahuje. Je tedy nutné tuto definici dovodit výkladem.

Ustanovení § 433 odst. 2 občanského zákoníku v této souvislosti uvádí vyvratitelnou domněnku slabší strany, podle které je slabší stranou „*osoba, která vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním*“. Z uvedeného je zřejmé, že domněnka slabší strany bude aplikována vůči nepodnikatelům, tj. vůči spotřebitelům a nepodnikajícím právnickým osobám. V jakém rozsahu se tato domněnka uplatní v rámci vztahů mezi podnikateli je odvislé od výkladu (opět velmi vágního) sousloví „*mimo souvislost s vlastním podnikáním*“. Lze si totiž představit jak výklad velmi široký, tak velmi úzký výklad toho, jaké jednání lze považovat za jsoucí v souvislosti s vlastním podnikáním podnikatele. Podle prvního z výkladů by tak v souvislosti s vlastním podnikáním bylo jakékoliv jednání, jehož konečným účelem je soustavně, na vlastní účet a odpovědnost a

za účelem dosažení zisku poskytovat určité služby či zboží. Užší výklad by pak do souvislosti s vlastním podnikáním zařadil pouze ta jednání, které podnikatel činí v rámci svého předmětu podnikání. Pro ilustraci rozdílu v těchto výkladech lze uvést například podnikatele – výrobce obuvi, které vstupuje do závazkového vztahu s distributorem elektřiny. Podle širšího výkladu v takovém vztahu bude podnikatel v takovém vztahu mimo uvedenou domněnku, a to na základě argumentace, že pokud potřebuje elektrickou energii k výrobě obuvi, jedná při jejím nákupu v souvislosti s vlastním podnikáním. Podle druhého výkladu by však uvedený podnikatel – výrobce obuvi - v daném vztahu byl domněle slabší stranou (neboť jeho předmětem podnikání je výroba obuvi, nikoliv nákup elektrické energie). Stejně rozdíly lze demonstrovat téměř u jakéhokoliv jednání, kdy daný podnikatel vstupuje do právního vztahu mimo svůj předmět činnosti, ovšem za účelem zajištění nezbytných vstupů do výroby zboží nebo poskytování služeb z jeho strany, případně za účelem propagace jeho výrobků a služeb. Podle mého názoru je správný první z uvedených výkladů, tj. širší výklad souvislosti s vlastním podnikáním, a tedy užší výklad aplikačního rozsahu dané domněnky, neboť takový výklad více odpovídá jazykovému významu¹² a nevidím zde žádný úmysl zákonodárce¹³ či účel daného ustanovení, podle kterého by bylo nutné tuto domněnku rozšířit na větší okruh jednání podnikatelů. Druhý výklad však pokládám též za obhajitelný.

Ohledně samotné definice slabší strany ve vztahu k podnikateli lze zaujmout několik různých pohledů, přičemž výklad tohoto pojmu je ztížen především tím, že není příliš mnoho podpůrných argumentů pro to, který z těchto postojů je z hlediska občanského zákoníku tím správným. Pod pojmem slabší strana si totiž lze představit ledacos.

Jedním z možných přístupů je definovat slabší stranu prostřednictvím jejího hospodářského postavení (pro takový pohled se v zahraniční literatuře používá pojem „status-based“¹⁴). To však může být dáno prostřednictvím několika faktorů (podíl na relevantním trhu, finanční síla, vertikální propojení, marketingová síla značky, politický vliv, přístup ke kapitálu, apod.) přičemž je velmi sporné, které z nich by měly být určující. Osobně mám za to, že z tohoto pohledu by neměla být relevantní skutečnost, zda daná osoba je v (hrozícím) úpadku, neboť není žádného důvodu takové osoby chránit před jinými podnikateli. Stejně tak mám za to, že

---

¹² Shodně viz I. Pelikánová, R. Pelikán in Švestka, Jiří, Dvorak, Jan, Fiala, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář Svazek I. – obecná část (§ 1–654). Praha: Wolters Kluwer, 2014, komentář k § 433.

¹³ Viz důvodovou zprávu k danému ustanovení, podle které má uvedená domněnka primárně dopadat na spotřebitele.

¹⁴ Barnhizer, D. Inequality of bargaining power. University of Colorado Law Review, 2005, s. 150.

je nutné mít na paměti, že slabší stranou by měla být především ta strana, která bude mít při určování podmínek vzájemných smluvních vztahů zhoršenou pozici ve vyjednávání. Je však otázkou, jaký reálný vliv bude mít silné hospodářské postavení jednoho podnikatele na vlastním trhu při vyjednávání s jiným podnikatelem s objektivně slabším hospodářským postavením ve vztahu právě k jednání, které spadá do předmětu podnikání objektivně slabšího podnikatele¹⁵. Pokud nebude mít podnikatel reálnou možnost své tímto způsobem určené silnější postavení jakkoliv využít k svému prospěchu, je správné pokládat protistranu za slabší stranu?

V tomto ohledu se nabízí výklad, podle kterého bude z hlediska určení postavení slabší strany relevantní závislost jednoho podnikatele vůči druhému. Toto hledisko však podle mého názoru vylučuje § 433 odst. 1 občanského zákoníku, když vytváření či využití závislostí staví vedle podmínky jednání podnikatele vůči slabší straně. Lze však podle mého názoru určitě argumentovat, že jedním z hledisek pro posouzení postavení slabší strany je možnost vzniku závislosti vůči konkrétnímu podnikateli.

Druhým možným přístupem je určit slabší stranu, podle toho v jakém postavení byla daná strana při vstupu do právních vztahů (pro takový pohled se v zahraniční literatuře používá pojem „process-based“¹⁶). Z tohoto pohledu může být určujícím faktorem zkušenost dané strany, informační asymetrie mezi stranami nebo finanční a lidské zdroje, třebaže je nutné dodat, že obvykle bude silná vyjednávací pozice dána hospodářským postavením (oba přístupy tak nejsou zcela rozdílné). K tomuto přístupu mám zásadní výhradu v tom smyslu, že směřuje ke zpětnému posuzování postavení slabší strany. Vzhledem k tomu, že občanský zákoník omezuje určitá jednání vůči slabší straně, je však podle mého názoru zcela nezbytné definovat slabší stranu tak, aby bylo možno určit před konkrétním právním jednáním, zda je jedna ze stran v tomto postavení. V opačném případě by byla omezena právní jistota stran, neboť by se až po učinění daného právního jednání (uzavření smlouvy) dozvěděly, zda mohly určitým způsobem upravit svá práva a povinnosti.

V rámci tohoto pohledu by se dalo dovodit, že slabší stranou bude vždy ta strana, která žádným způsobem neovlivnila podmínky vzniklého závazku – tedy strana, která pouze přijala

---

¹⁵ Jako příklad lze uvést jednání mezi celostátním poskytovatelem internetového připojení a lokálním vlastníkem novin ohledně inzerce v těchto novinách.

¹⁶ Barnhizer, D. op. cit., s. 150

podmínky navržené protistranou. Tento pohled však podle mého názoru přehlíží jednu podstatnou skutečnost. V mnoha případech bude totiž tento přístup (tedy téměř nulové vyjednávání s jinými podnikateli a podřízení závazku obchodním podmínkám daného podnikatele) nutností, nikoliv projevem jakéhokoliv silnějšího postavení. Je nutné si totiž uvědomit, že z hlediska administrace vlastního podnikání si často podnikatel jednoduše nemůže dovolit mít různé podmínky pro různé podnikatele. Samotná skutečnost, že konkrétní podnikatel uzavírá smlouvy pouze za jím určených podmínek, případně pouze v rámci několika různých produktů, tak podle mého názoru nic nevyovídá o slabším postavení na straně těch podnikatelů, kteří na toto přistoupí, a není tedy zde nutnost tyto osoby jakkoliv chránit. V tomto ohledu tak bude podle mého názoru nutné zkoumat i to, zda měl daný podnikatel při výběru protistrany na výběr z jeho konkurentů či nikoliv.

Podle mého názoru tak bude nutné vykládat tento pojem kombinací obou přístupů, přičemž mám za to, že je nutné zkoumat postavení podnikatele vždy vůči jinému podnikateli, a to zejména, zda daná osoba při právním jednání v hospodářském styku vůči tomuto podnikateli má přístup k (právním, ekonomickým, daňovým) poradcům a zda jedná v rámci svého předmětu podnikání. Stejně tak bude podle mého názoru z toho pohledu relevantní, zda je mezi stranami podstatný rozdíl v hospodářském postavení (a to bez ohledu na případnou úpadkovou situaci jedné ze stran) a zda může v důsledku jednání vzniknout závislost jedné stran.

6. Zamýšlení k vhodnosti vágních pojmů v obchodním závazkovém právu

V rámci stručného představení institutů sloužících k ochraně podnikatele v postavení (ať již statusovém či momentálním) slabší strany jsem uvedl několik příkladů, kdy občanský zákoník pracuje s velmi obecnými vágními pojmy, a to již ve vztahu k samotnému pojmu slabší strana. Tím se dostáváme k mnohem obecnější otázce, zda je v rámci závazkových vztahů mezi podnikateli vhodné omezovat autonomii jejich vůle prostřednictvím pojmů, které nemají jasný obsah nebo jejichž naplnění je možné zkoumat až na základě konkrétních okolností. Právní jistota, a to i bez ohledu na ústavní principy, je v podnikatelských vztazích velmi žádoucím stavem. Jakékoliv její narušení je totiž vnímáno negativně, neboť představuje riziko, se kterým (vedle dalších rizik spojených s podnikáním) musí podnikatel počítat. Na druhou stranu však nelze soukromému právu upřít nutnost vyrovnat se s nekalými

praktikami v rámci podnikatelských vztahů, přičemž v rámci tohoto usměrňování podnikatelských vztahů často nelze než použít velmi obecné pojmy. Je tedy nutné najít rovnováhu.

Občanskému zákoníku se však podle mého podařilo najít rovnováhu pouze částečně. Obecně totiž podle mého názoru platí, že používání vágních pojmů v rámci obchodních závazkových vztahů je vhodné a odůvodnitelné, pokud mají tyto vágní pojmy pojmout určité konkrétní jednání (v tomto případě např. použití bezprávní výhrušky nebo zneužití hospodářského postavení k vytvoření závislosti jiného podnikatele). Lze totiž podle mého názoru zcela jistě požadovat po podnikatelích, aby nejednali vůči jiným podnikatelům nepoctivě, třebaže poctivost je do značné míry vágní pojem. Co již osobně pokládám za příliš velký zásah do právní jistoty je omezení smluvní volnosti bez ohledu na konkrétní (nepoctivé) jednání podnikatele vůči nejasně definovaným osobám. Z tohoto pohledu tak nevnímám jako vhodná ta ustanovení občanského zákoníku, která vylučují určitá ujednání s podnikatelem (slabší stranou), tj. zejména 630 odst. 2, § 2629 odst. 2 a § 2898 občanského zákoníku. Zde totiž občanský zákoník vystavuje podnikatele praktické nemožnosti zjistit, zda konkrétní ujednání bude neplatné či nikoliv (neboť není zcela vůbec jasné, v jakých případech bude protistrana považována zákonem za slabší stranu), což zvláště ve vztahu k ujednání o omezení či vyloučení odpovědnosti je z pohledu daného podnikatele dost problematické.

7. Závěr

Podnikatel je v rámci občanského zákoníku chráněn proti jednáním jiného podnikatele v závazkových vztazích podle mého názoru chráněn ve dvou rovinách – statusové a konkrétní. První chrání ty podnikatele, které lze označit za slabší stranu, druhá chrání podnikatele v jakémkoliv postavení vůči jiným podnikatelům, a to zejména institutem bezprávní výhrušky, který pokládám za velmi významný v rámci ochrany podnikatele. V rámci této práce jsem naznačil některé praktické výkladové problémy vznikající zejména díky nejasným, vágním pojmům použitých při konstrukci jednotlivých institutů. Vzhledem k tomu, že tato práce je koncipována jako úvodní poznámky k danému tématu, budu velmi rád, pokud s čímkoliv z výše uvedeného nebude souhlasit, když mě budete s vlastním názorem [kontaktovat](#).

6. Prameny

Odborná literatura:

Barnhizer, D. Inequality of bargaining power. University of Colorado Law Review, 2005, s. 150.

Bejček, J.: Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera in Bulletin advokacie 7-8/2015, s. 24.

Bejček, J.: Malí a střední podnikatelé jako slabší strana v hospodářském styku? In Obchodněprávní revue 11-12/2014, s. 316

Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1335 s.

Lavický, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s.

Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654. Praha: Leges. 2014.

Švestka, Jiří, Dvorak, Jan, Fiala, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář Svazek I. – obecná část (§ 1–654). Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1736 s.

Tichá, M.: Dodavatelské smlouvy a ochrana před tzv. adhezními smlouvami in Obchodněprávní revue 3/2015, s. 85.

Normativní právní akty:

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Judikatura:

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2014, sp. zn. 23 Cdo 855/2013.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 8. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2305/2013.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2014, sp. zn. 31 Cdo 3931/2013.